

Niekoľko osobných postrehov k hermeneutike Vladimíra Svatoňa

Marián Pčola

majopcola@yahoo.com

Myslím, že celým vedeckým dielom Vladimíra Svatoňa prebieha niekoľko ústredných línií, do ktorých sa premietol spôsob, akým uvažoval o literárnovedných či vôbec spoločenskovedných témach. Nie sú to však len jeho odborné články, monografie a prednášky, ale tiež naše spoločné stretnutia na doktorandských seminároch niekdajšieho Ústavu slavistických a východoevropských štúdií FF UK v Prahe (v rokoch 2007 až 2010), ktoré si rád pripomínam a ktoré v mnohom ovplyvnili aj môj spôsob vnímania literatúry a literárnej vedy. V tejto krátkej spomienke na svojho bývalého profesora by som rád zmienil aspoň niektoré momenty z jeho bohatej vedecko-pedagogickej činnosti, ktoré považujem za obzvlášť inšpiratívne.

Predovšetkým treba povedať, že ako presvedčený kantovec sa Vladimír Svatoň neustále snažil nahmatať istý ideálny tvar („predpokladové pole“ či „predpokladovú maticu“, ako to nazýval), ktorý ontologicky zakladá akési primárne myšlienkovohodnotové naladenie určitého ľudského spoločenstva naprieč meniacimi sa historickými epochami. Spolu s Walterom Benjaminom tak hľadal skôr „exemplárnosť“ umeleckého výrazu než pozitivistickú systematizáciu poznatkov — v hermeneutickom nazeraní smerodajných obrysov, ktoré vypovedajú o charaktere doby viac než suma starostlivo zoraďovaných príkladov (veď aj takéto zoraďovanie je koniec koncov vždy podmienené nejakým predpokladovým kľúčom či „predporozumením“). Veľmi ho pritom oslovovalo patočkovské „tažení dlouhých čar historických“ (bolo to jeho obľúbené slovné spojenie a často naň narážame aj v jeho textoch), pričom kládol dôraz na to, že konkrétne literárne dielo či autora treba vždy zasadiť do takých kultúrnohistorických perspektív, aby sme dostali určitý typologický — tzn. čo najuniverzálnejší — obraz o prejavocho „základných možnosti ľudského uvažování o světě, jež se nestřídají po desetiletích, ale trvají po celá staletí“¹.

Podobne komplexným spôsobom premýšľal o podstate literárnych druhov a žánrov, predovšetkým o noveovej tragédii a modernom európskom románe, ktoré preňho predstavovali „vyjádření životní situace člověka formovaného zkušeností evropské (euroamerické) kultury“² (spomínam si, ako na jednom zo seminárov na príklade Čechova vášnivo dokazoval, nakoľko sa ruské pojatie *tragična* líši od toho európskeho), o jednotlivých literárno-umeleckých smeroch a prúdoch (zaujímala ho najmä epocha romantizmu ako „konštanty noveovej Európy“, ale tiež symbolizmus,

1 Svatoň 2009, s. 295.

2 Svatoň 2017, s. 128.

predovšetkým ten ruský so svojimi neprehliadnutelnými špecifikami), o súčasnom postavení komparatistiky v systéme humanitných vied, o vzťahu (resp. zlučiteľnosti) národných literatúr s koncepciou „svetovej literatúry“, o problematike literárnej mnohojazyčnosti a ďalších témach, ku ktorým sa vo svojich statiach a prednáškach opakovane vracal.

Profesor Svatoň zastával názor, že ak majú byť rozpravy o literatúre skutočným dobrodružstvom myslenia, a nielen rétorickými cvičeniami dokladajúcimi nadobudnuté poznatky, je potrebné neustále takéto myslenie cibriť — na slavistických seminároch preto nabádal k čítaniu a analyzovaniu nielen textov slovanskej proveniencie (a takzvané areálovo orientovaného záberu), ale predovšetkým kľúčových teoretických diel od počiatkov novoveku až po súčasnosť, v ktorých boli rozpracované dodnes platné filosoficko-estetické koncepcie. (Netreba pritom zdôrazňovať, že interpretácie literárnych diel na základe biografie ich autorov či hľadanie prvotného „autorského zámeru“ podľa neho rozhodne nemalo tvoriť gro metodologickej prípravy adeptov filologických štúdií.) Nevie ako pre mojich bývalých kolegov doktorandov, ale pre mňa táto kombinácia literárnej estetiky, komparatistiky a slavistiky predstavovala absolútne unikum (jeden semester bol napríklad celý venovaný F. M. Dostojevskému a najvšemožnejším prístupom k výkladu jeho diela, od tých historicko-filosofických až po čisto technické rozbor jazyka a kompozície).

Nediskutovalo sa však len o uplatňovaní zásadných estetických kategórií v literárnych textoch modernej doby — Vladimír Svatoň napríklad rád zdôrazňoval, že moderný európsky román nemožno pochopiť bez návratu k nemeckým romantikom a ich chápaniu irónie (dôkazom čoho je napríklad v súčasnosti hojne uplatňovaná kategória *nespolahlivého rozprávača*) —, ale tiež o samotných základoch európanstva (európskej kultúrnej identity), čo opäť predpokladalo neustále odkazy k myšlienkovým prameňom našej civilizácie. Myslím, že dnes už v česko-slovenskom akademickom prostredí nezostalo veľa ľudí, ktorí by sa mohli takto suverénne pohybovať medzi antikom a postmodernou bez rizika obvinenia z povrchnosti. K intelektuálnej výbave skutočného komparatistu však okrem erudície patrí ešte jedna vlastnosť, ktorou Vladimír Svatoň nesporne disponoval, a síce schopnosť postihnúť — či ako on vrazil, „vyhmátnout“ — podstatu problému aj v zložitej spleti myšlienok, ktorých formálna komplikovanosť občas len zastiera nepôvodnosť obsahu. Patril zároveň k intelektuálom, ktorí sú si vedomí hraníc vlastných možností i možností svojho publika. Nejednen svoj rečový prejav preto v závere orámoval mierne potutelným úsmevom a poznámkou typu: „Lépe to vyjádřit neumím. Holt, nejsem Heidegger ani Gadamer“. Bolo z toho cítiť aj akýsi skrytý apel smerom k poslucháčom, ktorý si už každý musí vyložiť po svojom.

LITERATURA:

Svatoň, Vladimír. Román v souvislostech času: úvahy o srovnávací literární vědě. Praha : Malvern, 2009.

Svatoň, Vladimír. Na cestě evropským literárním polem: studie z komparatistiky. Praha : Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017.